

Mycket vind vid Lerkaka

Arkeologisk utredning 2012

Lerkaka 6:2, 5:3, Runsten socken, Borgholm kommun, Öland

Nicholas Nilsson

KALMAR LÄNS MUSEUM
Arkeologisk rapport 2012:9

Mycket vind vid Lerkaka

Arkeologisk utredning 2012

Lerkaka 6:2, 5:3, Runsten socken, Borgholm kommun, Öland

Författare	Nicholas Nilsson
Copyright	Kalmar läns museum
Redaktion	Per Lekberg, Seija Nyberg
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	I400-352X

Abstract

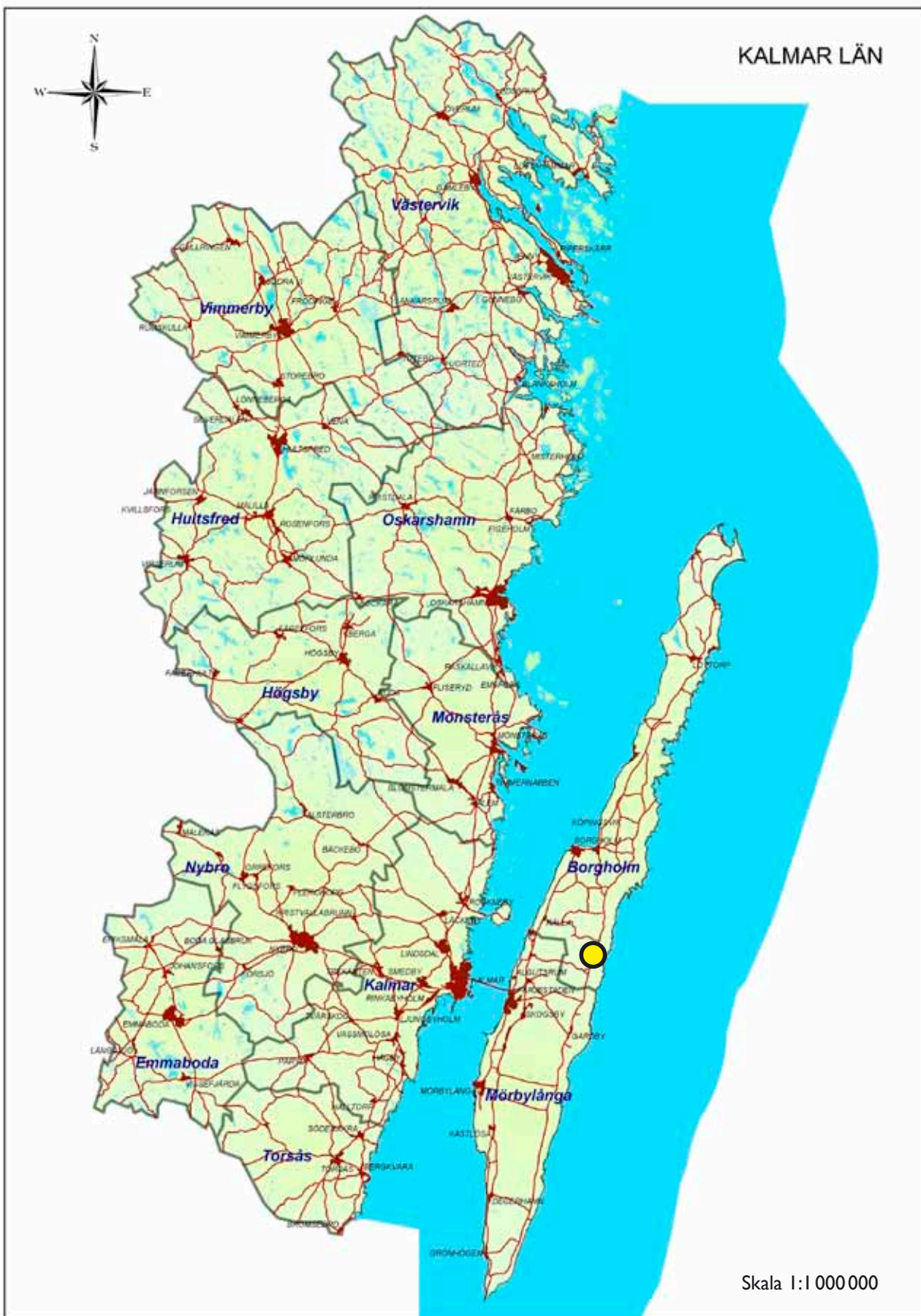
Keywords: Wind turbines, emptiness

During two days in June 2012, the County Museum of Kalmar performed an archaeological investigation at Lerkaka on the Island of Öland. The Investigation was performed due to a minor wind farm establishment with six

turbines of which only two were chosen for investigation. No traces of archaeological interest were found, no further antiquarian work is needed.

Innehåll

Mycket vind vid Lerkaka	3
Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Kunskapsläge.....	9
Genomförande och resultat	13
Södra området	13
Norra området.....	14
Vägen	17
Tolkning och åtgärdsförslag	18
Referenser	19
Tekniska och administrativa uppgifter	21
Bilagor	23
Bilaga 1. Fotolista	23
Bilaga 2. Foton	25

Karta över Kalmar län med undersökningsområdet markerat.

Sammanfattning

Med anledning av att Eolus vind AB planerade att anlägga sex vindkraftverk i området väster om Lerkaka på Öland genomförde Kalmar läns museum, på uppdrag av Länsstyrelsen i Kalmar, en arkeologisk utredning vid två av de sex verken. De två platserna låg på en nord-sydlig linje och vid det nordligaste av verken skulle även en väg anläggas vilken ingick i utredningen. En stor brist var att arbetsområdena i stort sett sak-

nade markering på plats vilket medförde onödigt stillestånd innan arbetet kunde påbörjas. Områdena fick, utifrån kartmaterial, stegas upp vilket medförde felaktigheter i områdenas utbredning. Både länsstyrelse och exploatör kontaktades och informerades om läget varvid klartecken gavs. Varken vid de båda verken eller den väg som planerats kunde några fornlämningar beläggas. Några ytterligare åtgärder är ej nödvändiga.

Inledning

Eolus Vind AB planerar en etablering av sex nya vindkraftverk inom rubricerade fastigheter. Därför bedömde Länsstyrelsen i Kalmar, utifrån topografi, fornlämningsbild samt arbetsföretagets omfattning, att en särskild arkeologisk utredning krävdes för att ta reda på om någon hittills okänd fornlämning kunde påverkas av etableringen. I det förfrågningsunderlag som Länsstyrelsen skickade ut inför den planerade utredningen framgick att endast två områden samt en tillfartsväg var aktuellt för arkeologiska insatser i detta skede.

Utredningen utfördes under två dagar i juni av Nicholas Nilsson och Ulrika Söderström. Maskinist var Andes Jönsson.

Utredningens syfte var i enlighet med Länsstyrelsens kravspecifikation (dnr: 431-7061-11) att de lämningar som eventuellt låg inom områden för uppställningsplatser, längs sträckor för nyanläggning av väg samt de ledningsdragningar som inte planerades ligga i vägkant skulle vara kända och bedömda avseende fornlämningsstatus. Ambitionsnivån skulle vara tillräckligt hög för att motsvara utredningens syfte.

Resultaten skall ligga till grund för Länsstyrelsens bedömning av kunskapspotentialen och kommande beslut samt för kommunens vidare planering. Länsstyrelsen var även utredningens huvudsakliga målgrupp.

Topografi och fornlämningsmiljö

Runsten socken är rik på fornlämningar från flera av de förhistoriska perioderna (fig.1, fig.2.). Förutom gravfält med gravar från yngre bronsålder till vikingatid karakteriseras socknen av flera områden med husgrunder, hägnadssystem och stensträngar från både förhistorisk och historisk tid. Landskapet karakteriseras av öppen åkermark och mindre lövskogar. I väster breder Mittlandsskogen ut sig med sina ädel-lövträd som hassel, ek och avenbok. Här finns flera kärr och mossar såsom Dyestads mosse, som ligger ca 1,5 km väster om utredningsområdet.

Undersökningsområdet utgjordes främst av öppen, flack åkermark som tangeras av mindre löv- och buskvegetation i de östra delarna. Strax öster om undersökningsområdet löper den östra landsvägen i nord-sydlig riktning längs den östra landborgens krön. Det är också längs med denna som de flesta gravar är lokaliserade. I det omedelbara närområdet för den planerade vindkraftsetableringen ligger idag ingen bebyggelse utan även denna finns främst lokaliserad runt landsvägen och de närliggande byarna Bjärby, Dyestad och Folkeslunda.

I samband med Ölandsprojektets inventering nyregistrerades flera boplatser och fynd av slagen flinta i området. Närmast intilliggande boplatser är Raä 224:1, som ligger knappt 500 m öster om utredningsområdet, där man vid inventeringen tillvaratog 8 slagna flintor. Strax intill finns fyndplatsen Raä 225:1 med ytterligare fynd av flinta. Direkt nordost om etableringsområde 2 ligger ett större område

med flera fasta fornlämningar, Raä 14:1-6, bestående av hägnader, husgrunder, stensträngar och stensättningar vars preliminära datering sträcker sig från bronsålder till historisk tid. Ytterligare ett sådant område med både fasta fornlämningar och lämningar kategoriserade som övrig kulturhistorisk lämning finns strax norr om etableringsområde 1. Här finns bl.a. Raä 115:1 som utgörs av 13 stensträngar om totalt 1400 m. Inom denna finns två parallella stensträngar som i NO gränsar till en 4-5 m bred fägata. I FMIS finns en notering om att området är mycket sankt i SO och att flera av stenarna därför har sjunkit ned. Inom samma område finns flera husgrunder registrerade, bl.a. Raä 113:2-3. Mitt bland detta stensträngssystem finns även ett större gravfält, Raä 41:1 registrerat. Gravfältet är 80x60 m stort och består sammanlagt av 8 fornlämningar; 3 rösen (varav det största mäter 16 m i diameter), 3 runda stensättningar, 1 rektangulär stensättning samt 1 rest sten. I väster finns fler registrerade fyndplatser av flinta, däribland Raä 228:1 (se tabell 1.1. ovan).

Kunskapsläge

Idag finns en förhållandevis god bild av de synliga fasta fornlämningarna i området men trots detta har få arkeologiska undersökningar företagits i området. Kunskapen om de synliga fornlämningarna har istället inhämtats under de olika inventeringsprojekten som genomförts, däribland de som skedde i samband med

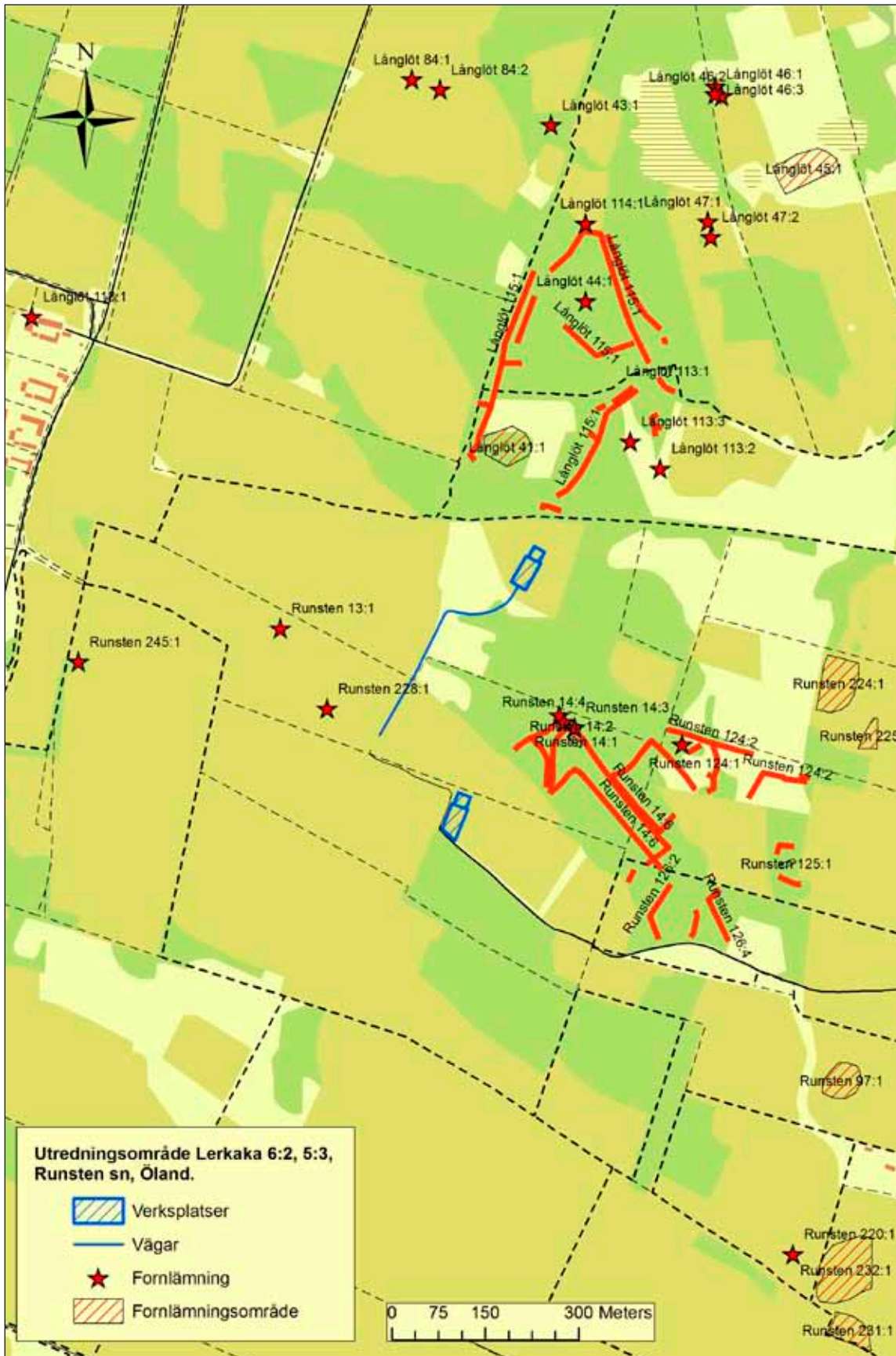

Fig.1. Utdrag ur ekonomiska kartan med utredningsytorna och vägen markerad samt närliggande fornlämningar, Runsten socken, Öland.

RAÄ nr	Typ	Datering
13:1	Stensättning	Brå, jäå
14:1	Husgrund	Förhist/Medeltid
14:2	Husgrund	Förhist/Medeltid
14:3	Stensättning	Brå, jäå
14:4	Stensättning	Brå, jäå
14:5	Stensättning	Brå, jäå
14:6	Hägnadssystem	Jää, medeltid, nyare tid
41:1	Gravfält	Stå, brå, jäå
43:1	Stensättning	Brå, jäå
44:1	Husgrund	Förhistorisk tid
45:1	Gravfält	Stå, brå, jäå
46:1	Stensättning	Brå, jäå
46:2	Röjningsröse	Stå, brå, jäå, medelt, nyare tid
46:3	Röjningsröse	Stå, brå, jäå, medelt, nyare tid
47:1	Stenkammargrav	Stå, brå, jäå
47:2	Röjningsröse	Stå, brå, jäå, medelt, nyare tid
84:1	Gravfält	Stå, brå, jäå
84:2	Boplats	Stå, brå, jäå, medeltid
97:1	Boplats	Stå, brå, jäå
13:1-3	Husgrunder	Historisk tid
115:1	Hägnadssystem	Jää, medeltid, nyare tid
118:1	Stenkammargrav	Stå, brå, jäå
126:1-4	Hägnadssystem	Jää, medeltid, nyare tid
220:1	Fyndplats	Stå, Brå, jäå
224:1	Boplats	Stå, brå, jäå
225:1	Fyndplats	Stå, Brå, jäå
231:1	Boplats	Stå, brå, jäå
232:1	Boplats	Stå, brå, jäå

Fig 2. Närliggande fornlämningar, utdrag ur FMIS.

Ölandsprojektet i syfte att kartlägga stenåldersboplatser.

Ett par av de gravar som finns i områdets norra del, längs med landsvägen i höjd med Folkeslunda, har med jämna mellanrum kommit att undersökas då dessa skadats i samband med vägarbete eller anmälan om skada inkommit till ansvarig institution. 1927 undersökte Manne Hofrén en flatmarksgrav, Raä 116:1,

innehållande en skelettbegravning. Åren 1969-1973 undersöktes ca 130 gravar inom gravfältet Raä 210 beläget på Ancyllus-vallen, drygt 1,5 km nordost om det nu aktuella området. Närmare 60 % av gravarna kunde dateras till vikingatid. Gravformerna varierade och såväl skelettgravar som brandgravar undersöktes. Flera av gravarna var hällkistor. De flesta gravarna låg mycket grunt, mellan 0,2-0,4 m under markytan.

Ett antal besiktningar har genomförts på senare tid i samband med att uppgifter om att fornlämningar i området har skadats, men inga räddnings- eller efterundersökningar har ansetts nödvändiga.

I det aktuella undersökningsområdets direkta närhet skedde 2011 en kabeldragning, sträckan Norra Möckleby-Lerkaka. En del av ledningen skall då enligt kartan i ansökningsmaterialet ha förlagts så att den tangerar en av de åkrar där det norra utredningsområdet är placerat idag. Inga antikvariska insatser skedde i samband med kabeldragningen.

Då få arkeologiska undersökningar har skett i det område som nu man nu planerar att bebygga med vindkraft är kunskapen om de närliggande lämningarna och det som kan dölja sig under mark liten. Topografin och de närliggande lämningarna är av sådan karaktär, d v s den stora andel hägnadssystem och gravfält, att möjligheten att hitta potentiellt vetenskapligt värdefulla lämningar i området bedöms som vara stor.

Jan-Henrik Fallgren har i sin avhandling från 2006 ingående beskrivit och diskuterat relationen mellan fossila hägnadssystem och bosättningar från järnålder fram till 1800-talets utpräglade jordbruksbebyggelse på Öland. I avhandlingen berörs inte Lerkaka och de här aktuella hägnadssystemen specifikt men Fallgren menar att en muntlig uppgift från Hella Schulze gör gällande att grophus eller grophusliknande lämningar från vikingatid skall ha påträffats vid vattenledningsdragningar i byn (Fallgren 2006:157).

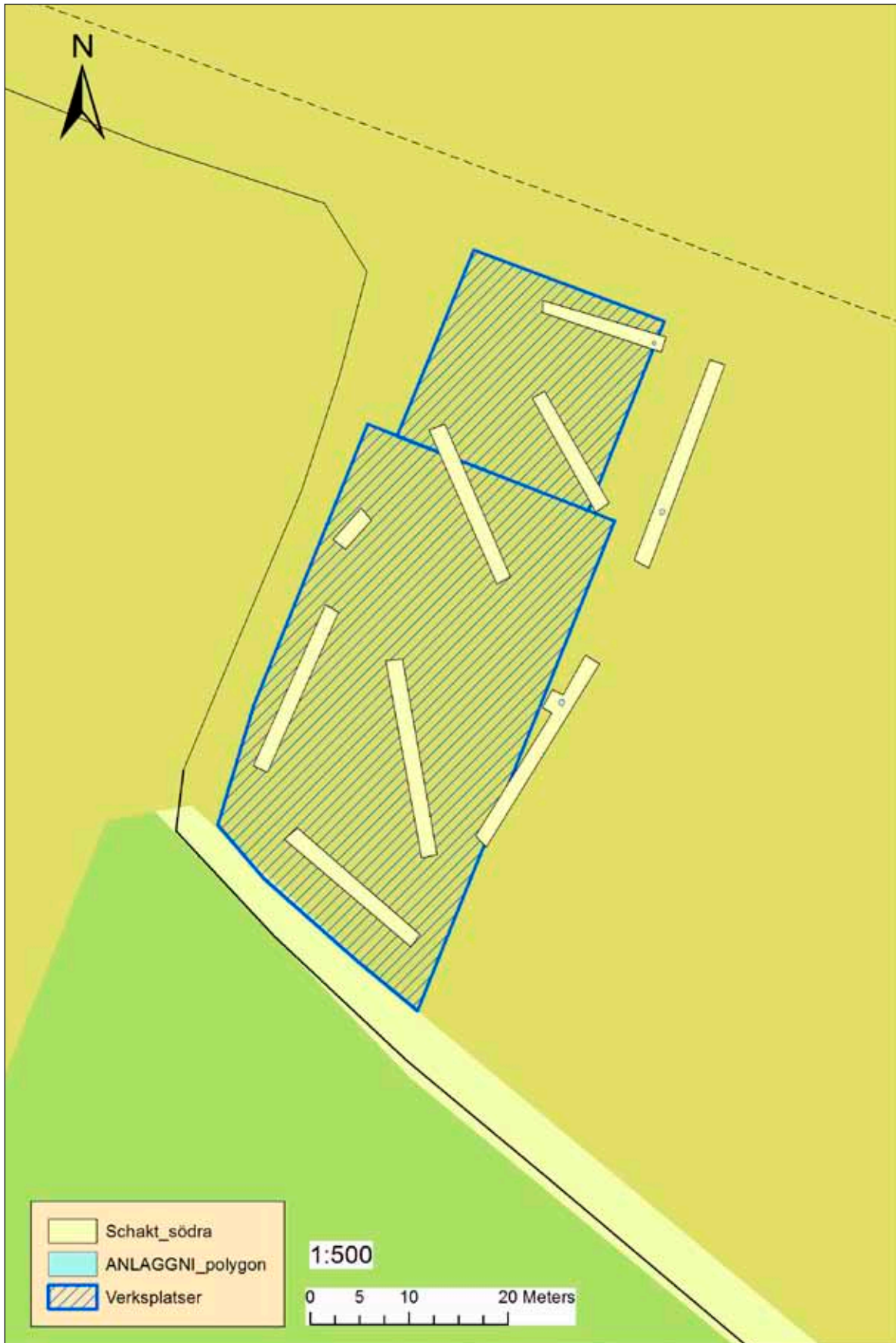

Fig. 3. Det undersökta området för det södra verket med schaktens placering.

Genomförande och resultat

Undersökningen inleddes vid den södra verksplatsen som var belägen i odlad åker. Därefter fortsatte undersökningen vid det nordliga verket och avslutades med den väg som skulle anläggas för detta verk.

Södra området

Markeringar för arbetsområdet var sparsamma och endast en utsatt käpp markerade verkets mitt. Utifrån denna stegades sedan ut områdets begränsning, framförallt dess bredd eftersom området begränsades på tre sidor av befintliga vägar och åkerskiljen. På grund av arbetsområdets bristfälliga stakning kom några schakt i dess östra del att hamna 5-6 meter utanför undersökningsområdet. Totalt grävdes 9 schakt spridda över ytan (fig. 3). Schakten var 1,5 meter breda och varierade i längd från ca 4 till 21 meter. Undergrunden bestod av något sandig morän med mindre inslag av lera (fig. 4). Totalt påträffades tre mörkfärgningar vilka undersöktes till hälften för att kunna tolkas. Möjligtvis kunde en av dessa utgöra en rest av en av människa konstruerad lämning medan övriga bedömdes som stenlyft (fig. 5).

Samtidigt som schaktning utfördes över ytan genomsöktes delar av den med metalldektektor. Delar av hästkosömmar och annat oidentifierbart järn påträffades tillsammans med en modern skruv. Inga fynd tillvaratogs.

Fig. 4. Ett av de grävda schakten vid det sydliga verket. Foto: Ulrika Söderström, KLM.

Fig. 5. Foto av profilen till en av de till hälften undersökta mörkfärgningarna. Foto: Ulrika Söderström, KLM.

Fig. 6. Foto över den nordligaste delen av det norra verket, inga markeringar fanns som visade dess placering. Foto: Nicholas Nilsson, KLM.

Fig. 7. De betande djuren var bitvis väldigt nyfikna. Foto: Nicholas Nilsson, KLM.

Fig. 9. Undergrunden i ett av de schakt som grävdes vid det nordligaste verket. Foto: Ulrika Söderström, KLM.

Norra området

Det nordligaste verket låg inne i en hage med betande djur. Endast en omkullfallen käpp indikerade var undersökningsområdet var beläget (fig. 6). Med karta och kopass stegades området ut. För den planerade vägen fanns ingen markering alls utan schaktning företogs längs den subtila jordbruksväg som föreföll ha sammautsträckning som den väg som erhållits i kartmaterialet. Både länsstyrelsen och Eolus Vind AB kontaktades för att informeras om läget. Utifrån de förutsättningar som fanns fick vi göra det bästa av situationen.

En handfull djur fanns i hagen vid undersökningstillfället och dessa var mycket nyfikna och bitvis fick arbetet avstanna för att de var

för närgångna (fig. 7). Försök med att nå markägaren gjordes för att kunna stänga ute djuren men utan resultat.

Totalt grävdes 14 schakt över ytan (fig. 8). Beroende på den bristfälliga markeringen av arbetsområdet kom flera schakt att hamna utanför det egentliga arbetsområdet. Schakten var 1,5 meter breda och varierade i längd mellan 11 och 21 meter. Undergrunden bestod av stenig morän (fig. 9) som bitvis var mycket stenbemängd. Inga anläggningar påträffades i de upptagna schakten. Samtidigt som ytan schaktades genomfördes en metalldetektorundersökning. Endast ett fynd gjordes och det bestod av et folieform.

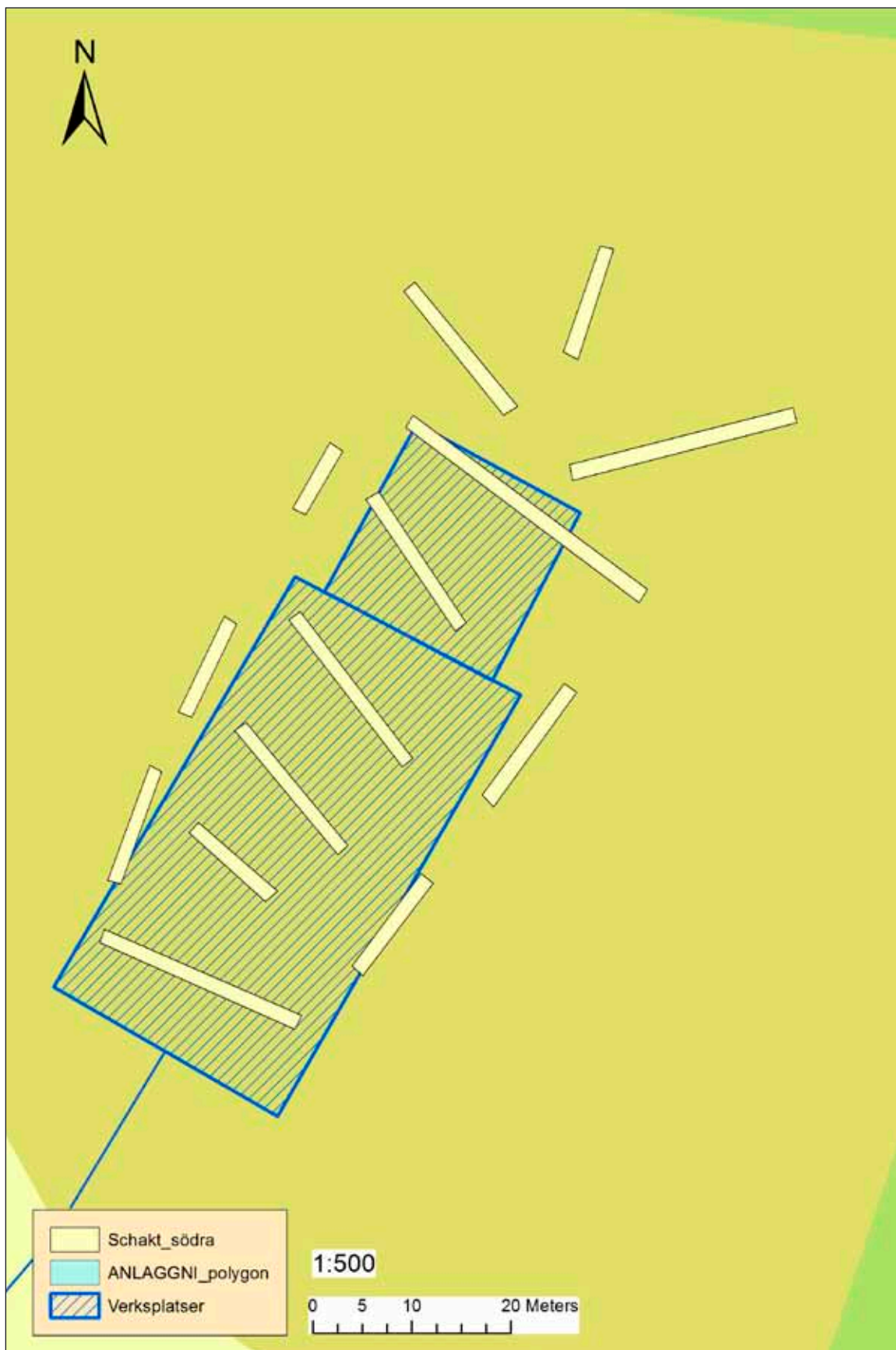

Fig. 8. Karta över det norra undersökningsområdet och de schakt som togs upp. Flera av dessa hamnade utanför undersökningsområdet eftersom markering av detta saknades.

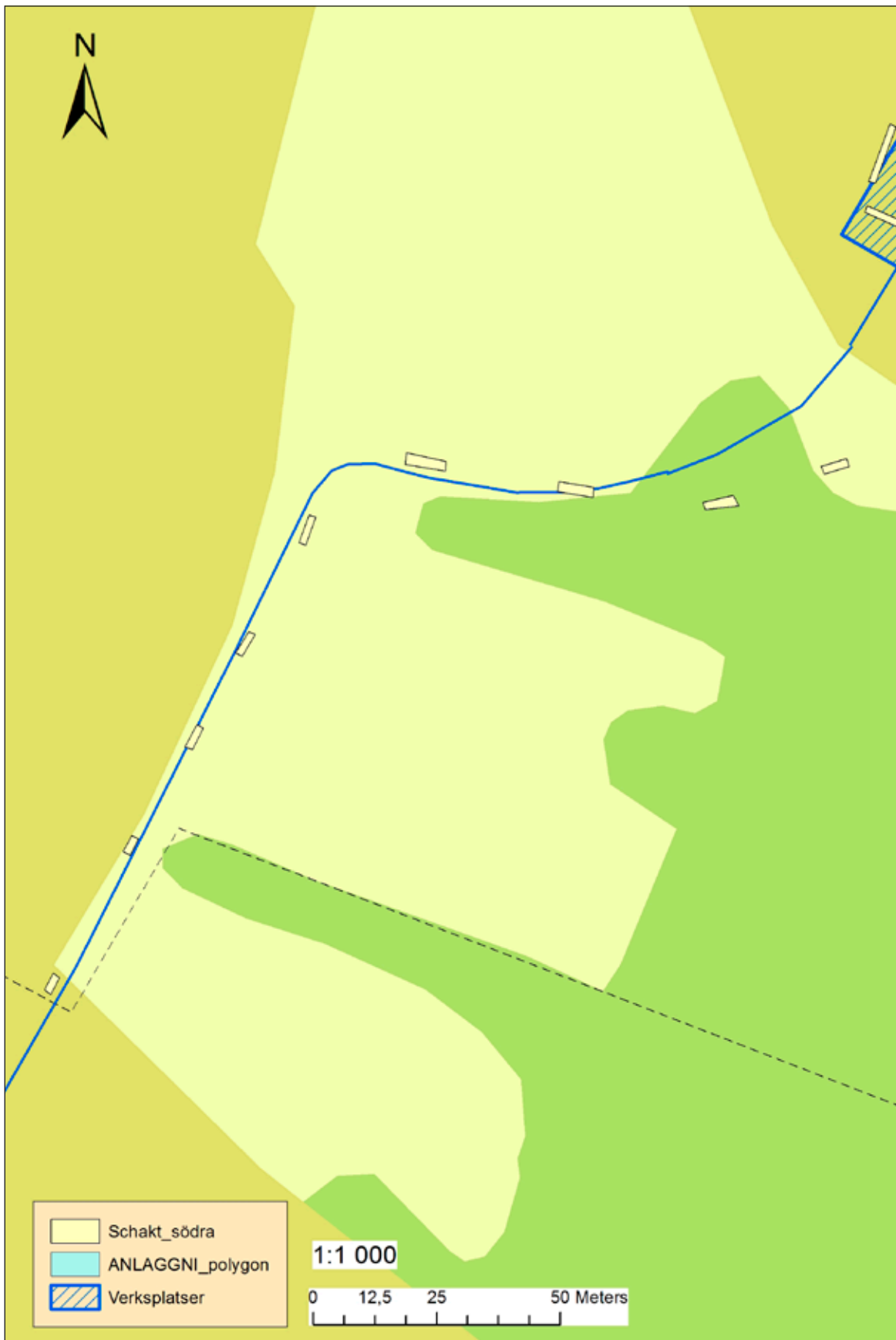

Fig. 10. De grävda schakten och deras placering i förhållande till den planerade vägen.

Vägen

En väg som skall leda fram till det nordliga verket skall ansluta söderifrån från en befintlig skogsväg. Någon stakning för denna väg fanns ej utan schaktning företogs längs den "väg" som användes av markägaren och som djuren tillika använt. Denna syntes ha en ungefärlig sträckning likt den som fanns med i kartmaterialet. Vägen ledde fram till den hage som det nordligaste verket skall ligga i. Denna hage var omgärdad av en mur i vars södra del var en ingång. Vid en sammanläggning av de grävda schakten med det kartmaterial som erhållits visar det sig att sträckningarna skiljer sig åt. Den planerade vägen ansluter till det nordliga verket längre åt nordväst och kommer därmed att skära muren.

Totalt grävdes 9 schakt längs en 217 meter lång sträcka (fig. 10). Schakten var 1,5 meter breda och varierade i längd mellan 5 och 8 meter. Undergrunden var bitvis mycket stenig och bestod av grov stenig morän (fig. 11). Varken anläggningar eller fynd påträffades längs denna sträcka.

Fig. 11. Ett av de undersökta schakten längs den planerade vägen. Det var bitvis mycket stenigt. Foto: Nicholas Nilsson, KLM.

Tolkning och åtgärdsförslag

Den arkeologiska utredningen har inte på någon av de undersökta platserna kunnat påvisa spår av antikvariskt intresse. Någon vidare arkeologisk åtgärd rekommenderas ej.

Det bör dock påpekas att arbetsområdenas fysiska markering på platsen lämnar en hel del

i övrigt att önska. Till stor del blev det gissningar som fick avgöra områdenas utbredning och placering. Arbetsområdena måste vara tydligt markerade innan undersökningarna påbörjas.

Referenser

Fallgren. Jan-Henrik., 2006. Kontinuitet och förändring. Bebyggelse och samhälle på Öland 200-1300 e.Kr.: Uppsala universitet.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-7061-11

Kalmar läns museums dnr: 33-780-11

Projektnummer KLM: a2012014

Uppdragsgivare: Eolus Vind AB, Box 95, 281 21 Hässleholm

Landskap: Öland

Kommun: Borgholms kommun

Socken: Runsten socken

Fastighet: Lerkaka 6:2 och 5:3

Fornlämningsnr: -

Ekonomisk karta: 4H7a NO (RT90)

X koordinat: 6289285,472

Y koordinat: 161724,219

M ö h: 16-17 möh

Fältarbetstid: 2012-06-18 – 06-19

Antal arbetsdagar: 2 dagar

Maskintid: 25 timmar

Personal: Nicholas Nilsson, Ulrika Söderström

Foto, Du nr: Du 216:1-24

Dokumentation: All dokumentation förvaras på KLM.

Inmätning: Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 13:30 och RH70.

Bilaga I. Fotolista

Fotolista digitala bilder

Landskap: Öland**Socken:** Runsten**Fastighet:** Lerkaka 6:2, 5:3

Arkeologisk utredning 2012

DU 216

Nr	Motiv	Från	Datum
1	Ingången till hagen vid det nordligaste av verkplatserna	S	2012-06-19
2	Platsen för det nordligaste verket. Kor försvarade framkomligheten.		2012-06-19
3	Nyfikna kor vid de grävda schakten för det nordligaste verket.	NÖ	2012-06-19
4	Nyfikna kor vid de grävda schakten för det nordligaste verket.		2012-06-19
5	Grävning för väg vid ddet norra verket	NÖ	2012-06-19
6	Mycket sten i backen.	NÖ	2012-06-19
7	Schakt vid det södra verksområdet.	NV	2012-06-18
8	Schakt vid det södra verksområdet.	NV	2012-06-18
9	Schakt vid det södra verksområdet.	NV	2012-06-18
10	Utsikt mod vägen som leder från det södra verket till det norra.	CÖ	2012-06-18
11	Nyfikna kor vid det norra verket.	NV	2012-06-19
12	Ulrika Söderström vid platsen för det norra verket, i stort sett ingen markering alls	V	2012-06-19
13	Platsen för det norra verket, i stort sett ingen markering alls	SV	2012-06-19
14	Platsen för det norra verket, i stort sett ingen markering alls	SV	2012-06-19
15	Schakt vid södra verksplatsen.	SV	2012-06-18
16	Undersökts mörkfärgning vid södra versplatsen.	S	2012-06-18
17	Undersökts mörkfärgning vid södra versplatsen.	S	2012-06-18
18	Undersökts mörkfärgning vid södra versplatsen.	S	2012-06-18
19	Undersökts mörkfärgning vid södra versplatsen.	S	2012-06-18
20	Undersökts mörkfärgning vid södra versplatsen.	S	2012-06-18
21	Undersökts mörkfärgning vid södra versplatsen.	S	2012-06-18
22	Schakt vid norra verksplatsen	Ö	2012-06-18
23	Schakt vid norra verksplatsen	Ö	2012-06-18
24	Schakt vid norra verksplatsen	Ö	2012-06-18

Bilaga 2. Foton

Du 216_01.jpg

Du 216_02.jpg

Du 216_03.jpg

Du 216_04.jpg

Du 216_05.jpg

Du 216_06.jpg

Du 216_07.JPG

Du 216_08.JPG

Du 216_09.JPG

Du 216_10.JPG

Du 216_11.JPG

Du 216_12.JPG

Du 216_13.JPG

Du 216_14.JPG

Du 216_15.JPG

Du 216_16.JPG

Du 216_17.JPG

Du 216_18.JPG

Du 216_19.JPG

Du 216_20.JPG

Du 216_21.JPG

Du 216_22.JPG

Du 216_23.JPG

Du 216_24.JPG

Adress

Box 104, S-391 21 Kalmar

Telefon

0480-45 13 00

Fax

0480-45 13 65

E-post

info@kalmarlansmuseum.se